

דין מהדרין מן המהדרין בנר חנוכה

היוצאים, ולדעת הרי"ף למהדרין מן המהדרין כל אחד מדליק ומוסיף והולך כדעת הרמב"ם אף שאין היכר לימים.

אבל לדעת התוספות (שבת דף כא ע"ב ד"ה והמהדרין) שלבית הלל למהדרין מן המהדרין מוסיף והולך קאי רק אנר איש וביתו "אבל אם עושה נר לכל אחד אפילו יוסיף מכאן ואילך ליכא היכרא שיסברו כך יש בני אדם בבית", זה נכון לטעם של היכר הימים היוצאים. **זו** לשון הגר"א שם:

וי"א כ"כ הרמב"ם להלכה נראה שכן הוא דעת הרי"ף מדהביא מימרא דרבב"ח אר"י שני זקנים כו' כנגד פרי החג כו' דמעלין בקודש ואין כו' דלהאי טעמא לא חיישינן להיכרא דימים הנכנסין או היוצאים שכתב התוספות שם. וכ"מ בגמרא שם חד אמר כו' וחד אמר טעמא כו' דנ"מ בכה"ג כנ"ל ומסקנא דב' זקנים כמ"ד דמעלין בקודש כו'. **להבנת** הגר"א ברי"ף, להלכה מוסיף והולך משום מעלין בקודש ולא משום ימים היוצאים. לעומת זאת משיטת רבנו יחיאל שהביא הטור (סימן תרע"ג) משמע שחוששים לימים היוצאים. וז"ל הטור:

שאלו לאחי ה"ר יחיאל נרות חנוכה שמדליקין אחד יותר בסתם לשמש ולא פירש איזה מהם יכול אח"כ לברור איזה שירצה להיות שמש אפילו הראשון או האמצעיות או דווקא האחרון והכי מסתברא תשובה נרות חנוכה אין להפסיק בהן הלכך האחרון יהיה שלא לשם נר חנוכה שאם ישתמש לאורן ישתמש

א

הרי"ף (שבת דף ט ע"ב באלפס) הביא את לשון הגמרא במחלוקת בית הלל ובית שמאי ומעשה בשני זקנים בצידן:

ת"ר מצות נר חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. טעמייהו דב"ש כנגד פרי החג אי נמי כנגד ימים הנכנסין. וטעמייהו דב"ה כנגד ימים היוצאין אי נמי משום מעלין בקדש ולא מורידין. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שני זקנים היו בצידן אחד עשה כדברי ב"ש ואחד עשה כב"ה זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן טעם לדבריו משום מעלין בקדש ולא מורידין.

ממה שהביא הרי"ף את המעשה בשני זקנים, משמע שיש בזה נפ"מ להלכה. כ"כ בביאור הגר"א על דברי השו"ע והרמ"א (סימן תרע"א סעיף ב), וז"ל השו"ע:

כמה נרות מדליק; בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה, ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר. הגה: וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק (הרמב"ם), וכן המנהג פשוט; ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"ל מפראג).

וכתב הגר"א שהרי"ף הביא את המעשה בשני זקנים בצידן ואת טעמם של בית הלל משום מעלין בקדש, לומר שאין צריך היכר לימים

לאור אותו הנר ואין שם שמש עליו כי השמש הוא המדליק בו הנרות ע"כ.

בדרכי משה כתב שכוונת רבנו יחיאל שאומר ש"אין שם שמש עליו כי השמש הוא המדליק בו הנרות", היא שאין לעשות כך משום שבאופן זה אין היכר לימים היוצאים, אלא שמש הוא דוקא נר שבו מדליקים את שאר הנרות.¹ ובשו"ע שם (סעיף א) כתב המחבר שניחנו רחוק קצת משאר נרות מצווה. ואם כן חוששים לטעם ימים היוצאים.

אלא שמה שכתב הגר"א שדברי הרמ"א הם כדעת הרמב"ם, כבר העיר בספר גליא מסכת (או"ח סימן ו') שמלשון הרמב"ם מדויק שבעל הבית עצמו הוא שמדליק לפי מספר אנשי הבית ולא כל אחד ואחד מדליק בעצמו. וז"ל הרמב"ם בהלכות חנוכה (פרק ד' הלכה א):

והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים, והמהדר יתר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד ואחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד. **ולהלן** מבאר הרמב"ם כיצד, וכתב שאם היו אנשי הבית עשרה מדליק בלילה ראשון עשרה נרות עד שביום השמיני מדליק שמונים נרות. וכתב שם בגליא מסכת:

אבל הרמ"א אין לו מקום לא לדעת תוספות ולא על פי הרמב"ם ולפי הנתבאר יש לחוש

לברכה לבטלה מה שכל אחד מבני הבית מברך בפני עצמו.

לכן נראה שכוונת הגר"א במה שכתב שזו דעת הרמב"ם היינו לענין דמהדרין מן המהדרין הוא הידור נוסף על גבי ההידור הראשון, כלומר שבנוסף על נר לכל אחד לפי מספר בני הבית גם מוסיף והולך. אבל לשיטת התוספות אלו שני סוגי הידורים שונים, או נר לכל אחד או שבעל הבית מוסיף והולך. ונראה שאין כוונת הגר"א להשוות את הרמ"א והרמב"ם לגמרי, שהרי הגר"א אומר שלטעם מעלין בקודש לא חיישינן להיכרא, והרמ"א עצמו (סימן תרע"א סעיף ז) הרי חשש להיכרא ולכן כתב שאם רבים בני הבית עדיף יותר שכל אחד ידליק במקום מיוחד כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקין.²

לעומת הבנת הגר"א שלטעם מעלין בקדש לא צריך היכר, עיין במאירי ובריטב"א שמביאים את הטעם של מעלין בקדש ופרי החג, ואעפ"כ חוששים להיכר. וז"ל הריטב"א:

והמהדרים מן המהדרים ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה. יש שפירשו שמונה לכל אחד ואחד, דאי שמונה לכל בני הבית זמנין דבצירי נרות מן המהדרים שמדליק נר לכל אחד ואחד ובשני שנים לכל אחד.³

2 וע"ש בביאור הגר"א ד"ה וכן המנהג, שאם מדליקים בפתח הסמוך לפתח רשות הרבים אין שם היכר, שאין לכל אחד מקום מיוחד.

3 המגיה בהוצאת מוסד הרב קוק כתב שחסר כאן ואולי צריך להוסיף: "אלא ודאי ביום הראשון מדליק נר לכל אחד ואחד לב"ה ובשני שנים".

1 וז"ל דרכי משה: "יש מקשים מאי נפקא מינה דאין שם שמש עליו ונראה דר"ל דאסור לעשות כן דהרי מוסיף על הנרות שמחוייב להדליק וליכא היכרא לימים היוצאים ולזה אמר אם תאמר שמש שנהגו בו היתר היכי דמי לכן פירש שאין זה קרוי שמש כי הוא מדליק בו הנרות ואיכא היכרא לימים היוצאים כן נראה לי".

בהדלקה של שנים ביום השלישי משום מעלין בקודש, אלא ידליק כסדר העולם שמדליקים שלשה נרות משום שעיקר הטעם של מעלין בקדש הוא להסביר את העדפת ימים הנכנסים על פני הימים היוצאים, אבל לכ"ע צריך היכר.

כיוצא בזה מצאנו בסוגיה במגילה (דף כא ע"ב) שבפרשה שיש בה עשרה פסוקים, האחרון שקורא ארבעה פסוקים הוא משוכח משום מעלין בקדש. והרי אנו מרבים בפסוקים בעליות ולא מקפידים על מעלין בקדש, ע"כ שמעלין בקדש אינו טעם עצמאי אלא רק להעדפה מדוע דוקא האחרון קורא ארבעה פסוקים.

ונעיר, שאם מעלין בקודש הוא טעם עצמאי כפשטות דברי הגר"א, יש נפ"מ ג"כ לגבי חקירת הכתב סופר (או"ח תשובה קל"ה): מי שאין לו כ"כ שמן כדי להיות מוסיף והולך כ"כ נרות כמנין הראויה בלילה זו אם יוסיף כפי השמן שיש לו, או לא ידליק רק נר א' שהוא עיקר וחיוב מצווה כיון שאינו להיות מן מהדרים מה"מ בכלולו, לפע"ד פשוט דמוטב שלא ידליק רק נר א' דע"י שמוסיף ואינו מוסיף כמנין הראוי' לאותה לילה כל המוסיף בזה גורע המנין וממעט בנס של לילה זו, וכשאינו מדליק רק נר א' אינו בבל תגרע כי נר א' אינו לזכרון רק לגוף הנס ולא למספר הימים כנ"ל פשוט.

ולפירוש זה מנהגנו⁴ דלא כחד אלא כעיקר הדין שהוא נר איש וביתו, ופי' הר' יוסף דלהכי אין אנו כמהדרים ולא כמהדרים מן המהדרים פן יחשדו בכשפים אם היה לכל אחד נרו. ור"י ז"ל פירש כי מנהגנו הוא חשוב מהדרין מן המהדרין דאיכא פרסומי ניסא טפי, כי אם היה כל אחד מוסיף נרו [לב"ה או פוחת] לב"ש לא יכירו העולם דמשום פרי החג או משום מעלים בקודש הוא, אלא שיאמרו בני הבית נתרבו או נתמעטו.

מדברי הריטב"א בשם ר"י: "אם היה כל אחד מוסיף נרו... לא יכירו העולם דמשום פרי החג או משום מעלים בקודש הוא"⁵, מוכח שגם אם הטעם הוא משום שמעלין בקדש, עדיין צריך היכר לתוספת. וכן המאירי כאן נקט טעם של מעלין בקדש ובכל זאת חשש להיכר ולכן כתב שלמהדרין מן המהדרין מוסיף והולך, אבל לא למספר אנשי הבית משום שהרואים "יאמרו שכך וכך בני הבית יש שם ולא ירגישו בתוספת". לשיטתם נראה שטעם מעלין בקדש נוסף לטעם היכר לימים הנכנסים.

כאמור, לדעת הריטב"א והמאירי טעם מעלין בקדש אינו טעם עצמאי, אלא הוא נימוק כדי להעדיף את הימים היוצאים על פני הימים הנכנסים. וכן כתב השפת אמת: "דבאמת טעם ימים אית להו לכו"ע דאי לאו הכי וכי מצוה להעלות בקודש אלא ע"כ דמעלין בקודש הוא טעם להכריע אם להדליק כנגד ימים הנכנסין או היוצאין". לכן נפ"מ אם ביום השני לא היה לו נר נוסף, וביום השלישי נוסף לו נר, לא יסתפק

4 אבל ר"י בתוספות ד"ה והמהדרין מן המהדרין כתב שב"ש וב"ה קאי רק אנר איש וביתו, רק לטעם דאיכא היכרא שהוא כנגד ימים הנכנסים או היוצאים. אבל לא כתב שזה גם לטעם של מעלין בקדש.

5 פירוש: שהמהדרין מן המהדרין מדליק נר אחד לכל בני הבית ומוסיף והולך עד שמונה נרות כדעת התוספות.

ב

עצם האפשרות להבין את טעם מעלין בקודש כטעם עצמאי, תלויה בהבנת גדר שמונת ימי החנוכה אם הם כיומא אריכתא או ימים נפרדים. בבית יוסף (סימן תרע"ב) כתב על מה שלכאורה משמע בתשובת מהר"ם שמי שלא הדליק נר חנוכה בלילה, שלא ידליק ביום. וכתב המהר"ם: "דכיון שלא הדליק שוב לא ידליק ודחוי הוא", וכתב בית יוסף שאין זה אלא באותו יום אבל בשאר לילות ידליק, וז"ל:

ומצאתי כתוב בתשובה אשכנזית (שו"ת מהרי"ל סי' כח) דלא בא הר"מ לומר אלא דאותו לילה אין לו תשלומין אבל אלילות אחרות לא קאי דנס כל יומא איתיה ולית דין צריך בושש וכן איתא באגודה (שבת פ"ב סי' לא) ולא דמי לעומר (עי' לעיל סו"ס תפט) דהתם משום דכתיב (ויקרא כג טו) תמימות תהיינה אבל הכא כל חדא מצווה באנפי נפשה היא ומה שמוסיפין משום הידור הוא ע"כ.

הרי שבחנוכה אין דין תמימות וכל יום הוא מצווה בפני עצמה. אך עדיין יש לשאול, איזה אופי נתנו חכמים לימי החנוכה, האם כפסח שכל ימי החג הם כאחד, או כסוכות שכל יום בפני עצמו משום שחלוקין בקרבנותיהם. ויש להוכיח מחיוב ההלל שכל יום מימי החנוכה הוא חיוב בפני עצמו. הגמרא בערכין (דף י"א-ע"ב) אומרת לגבי ההלל:

מאי שנא בחג דאמרי' כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא, דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן. שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא, לא איקרי מועד. ראש חודש דאיקרי מועד לימא, לא איקריש בעשיית מלאכה, דכתיב (ישעיהו ל) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה

המקודש לחג טעון שירה ושאין מקודש לחג אין טעון שירה.

בהוה אמינא משמע בגמרא שההלל תלוי בקרבן, וכיון שהקרבן מחייב, אומרים הלל בסוכות בכל יום. אך לאחר שהגמרא מקשה משבת שחלוקה בקרבנות ואין בה הלל, ואומרת הגמרא שהטעם הוא משום שלא איקרי מועד, יש לומר שהמחייב את ההלל הוא שם מועד, אלא שמה שהקרבנות חלוקים בסוכות הוא סימן שכל יום בחג הוא מועד בפני עצמו. ברם פסח זהו רגל אחד ולכן אומרים הלל רק ביום הראשון. וכן כתב רש"י במסכת תענית (דף כח ע"ב ד"ה יחיד):

במסכת ערכין מפורש מאי שנא דגומר כל ימי החג, ובפסח לא גומר אלא יום ראשון - משום דחג הסוכות חלוק בקרבנותיו, וכל אחד ואחד כחג בפני עצמו דמי.

ועל פי זה מובן מה שכתב הדרכי משה (סימן תרס"ג) שבשבת חול המועד סוכות מזכירים בברכת הפטרה מקדש השבת וישראל והזמנים, מה שאין כן בשבת חול המועד פסח שמזכירים בברכת הפטרה רק את השבת, שזה משום שכל יום מימי החג הוא יום טוב בפני עצמו הואיל וחלוקין בקרבנותיהם, היינו שהקרבנות מגלים שכל יום הוא מועד בפני עצמו. אבל בפסח שהכל כיומא אריכתא, אין מקום לצרף חלק מיומא אריכתא לשבת ולומר שהוא מקבל דין אחר. לכן בשבת חול המועד פסח לא מוסיפים בברכה "מקדש השבת וישראל והזמנים".

ואם כן יש לדון, איזה אופי נתנו חכמים לימי חנוכה: האם כפסח דכולהו כחד יומא אריכתא דמי והא דאומרים הלל בכל יום הוא בגלל הנס שנעשה כל יום, או שחנוכה הוא כסוכות וכל יום הוא מועד בפני עצמו והיום

בבית יוסף (או"ח סימן תרפ"ג) הביא את שבולי הלקט הנותן הסברים שונים לחיוב הלל בכל יום בחנוכה:

כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל. בפרק ב' דערכין (י:) מימרא דרבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוידק וכתוב בשבלי הלקט (סי' קעד) שהטעם משום דחלוק בנרותיו כל יום חלוק משלפניו הרי הוא כחג שחלוק בקרבנותיו ועוד טעם אחר לפי שהנס נתחדש בכל יום.

יש לומר ששני הטעמים בשבולי הלקט חולקים אם ימי החנוכה הם המשך אחד או כל יום בפני עצמו. לטעם חלוק בנרותיו, הרי כל יום בפני עצמו כפי שימי החג הם כל יום בפני עצמו וכל יום מחייב הלל. והטעם שהנס נתחדש, מתאים עם דברי האור זרוע שהכל יומא אריכתא וההלל משום הנס שהתחדש.⁷

כך אפשר להסביר את המחלוקת בין רש"י ובין תוספות לגבי עששית, שנחלקו האם הדלקה לשם חנוכה ביום אחד נחשבת כהדלקה לשם חנוכה גם למחרת. בגמרא בשבת איתא (דף כג ע"א): "אמר רבי יהושע בן לוי עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו למוצ"ש מכבה ומדליקה". תוספות שם (ד"ה מכבה) שאלו, אם הנחה עושה מצווה מדוע צריך לכבות, וכתבו התוספות שמדובר בעששית שהדליק מערב שבת לצורך שבת ולכן גרע מהדליקה חרש שוטה וקטן שלמ"ד הנחה עושה מצווה יכול לקיים בזה מצוות חנוכה. אבל רש"י שם כתב שאת העששית הדליק מערב שבת לנר חנוכה. אם נאמר

מחייב את ההלל. עיין בתוספות תענית (שם ד"ה ויום טוב) שכתבו לגבי חנוכה שאומרים הלל בכל יום משום "דכל הח' ימים היה הנס מתגדל והיה כל חד וחד יום טוב". משמע לדעת התוספות דמשום שהיה נס בכל יום, כל יום הוא מועד בפני עצמו וכל יום אומרים הלל.

אולם נראה שהאור זרוע חולק על דברי התוספות. בגמרא שבת (דף כג ע"א) איתא: אמר רב יהודה יום ראשון הרואה מברך שתים ומדליק מברך שלש מכאן ואילך מדליק מברך שתים ורואה מברך אחת מאי ממעט ממעט זמן ונימעוט נס כל יומי איתה.

באור זרוע (סימן שכ"ה) למד פשט בגמרא דקושיית הגמרא היתה שכל יום יאמר זמן, ונס יאמר רק ביום הראשון, ומתמצת הגמרא שנס כל יום איתא. והוסיף האור זרוע "נס כל יומא איתה, שהרי כל שמונה הדליקו מן הפך וזמן כולוהו כחד יומא אריכא דמי". הרי שזמן אומרים רק פעם אחת משום שכל ימי החנוכה כיומא אריכתא דמי. לפי דברי האור זרוע מובנת גם הה"א של הגמרא שנמעט נס אבל שהחיינו נאמר כל יום, משום שכל יום היה נס, הרי כל יום הוא כעין מועד בפני עצמו ויחייב אמירת זמן, ולמסקנה כל הימים הם כיומא אריכתא.⁶ לפי זה יש בדבר מחלוקת: לדברי האור זרוע כל ימי החנוכה הם המשך אחד, ולדעת התוספות כל יום מימי החנוכה הוא מועד בפני עצמו.

⁶ והה"א של הגמרא לומר שעשה ניסים רק יום אחד, יתכן שלסברא זו ברכת שעשה ניסים היא על הנצחון של מעטים על רבים, כפי שאנו אומרים ב"על הניסים".

⁷ אמנם דעת התוספות היא "דכל הח' ימים היה הנס מתגדל והיה כל חד וחד יום טוב".

לדעת המגן אברהם, בחנוכה אין אפשרות להעדיף את היום הראשון ולהדליק בו שמונה נרות, כיון שבחנוכה כשחד גברא מדליק יש עדיפות למעלין בקדש. לפי מה שהסברנו לעיל בדעת הריטב"א והמאירי שטעם מעלין בקודש אינו טעם בפני עצמו בחנוכה אלא הוא סיבה להעדפת הימים היוצאים, אם כן לא מצאנו שמעלין בקדש יהיה סיבה עצמאית להעדפה. וממילא אין מקום לשאלת המגן אברהם, שהרי גם לגבי קריאת התורה לא נקבע את מספר הפסוקים של העולים לפי הכלל שמעלין בקודש, אלא ניתן להעדיף את הראשון החשוב שהוא יקרא ארבעה פסוקים והבאים רק שלושה, אף שכתוצאה מזה נוותר על מעלין בקודש.

לעומת זאת, המגן אברהם הבין שלגבי חנוכה טעם מעלין בקדש עומד בפני עצמו, ולשיטתו חילק וכתב שמעלין בקדש שייך רק אם יש רצף ולא בשלשה קוראים שאין ביניהם רצף. לפי זה יש להבין מדוע האור זרוע כתב שכל ימי חנוכה הם יומא אריכתא. לשיטתו, כדי להכריע לפי טעם מעלין בקדש צריך לומר שימי החנוכה הם משך אחד ולא די בכך שחד גברא הוא המדליק. אם ימי חנוכה הם ימים נפרדים ו"כל חד וחד יום טוב" כדעת תוספות בתענית, לא תהיה עדיפות למעלין בקדש על פני הראשון שחשוב יותר, כיון שהן שמונה מצוות נפרדות.

שלתוספות בשבת כל ימי חנוכה הם יומא אריכתא, מובן מדוע למ"ד הנחה עושה מצווה, אם היה דלוק מאתמול לנר חנוכה לא צריך הדלקה מחדש ודי בהנחה (לפי זה תוספות זה אינו כשיטת התוספות בתענית שכל יום הוא יום טוב לעצמו). אבל לרש"י שגם בכה"ג צריך להדליק מחדש, זה משום שכל יום הוא בפני עצמו ולא יצא גם למ"ד הנחה עושה מצווה אם יניח מה שהדליק מאתמול.

ג

בשו"ע (או"ח סימן קל"ז סעיף ב) פסק: "אין קורין עם כל אחד פחות מג' פסוקים, שנים קורין ג' ג', ואחד קורא ד'; ואיזה מהם שקורא ד' ה"ז משובח". וכתב המגן אברהם (ס"ק ב):

כלומר דמי שקרא יותר משובח יותר ואם הראשון קרא ד' משובח דמצינו לעולם החשוב חשוב קודם ובמנורה מצינו שאמצעי משובח ואם אחרון קרא ד' י"ל דמעלין בקדש ואין מורידין וא"ת גבי נרות חנוכה דאמרי' דוק' בראשון מדליק א' ומוסיף והולך ואמרינן דמעלין בקודש ולא מורידין ולא אמרינן דראשון משובח וי"ל דבחד גברי' יש לו להעלות בקדש אבל הכא תלתא גברי' נינהו ואין תולין זה בזה.